ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)
της 9ης Ιουλίου 2003 *

Στην υπόθεση Τ-223/00,

Kyowa Hakko Kogyo Co. Ltd, με έδρα το Τόκιο (Ιαπωνία),

Kyowa Hakko Europe GmbH, με έδρα το Ντίσελντορφ (Γερμανία),

εκπροσωπούμενες από τους C. Canenbley, και K. Diedrich, avocats, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσες,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους W. Wils και R. Lyal, επικουρούμενους από τον J. Flynn, barrister, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

που έχει ως αντικείμενο αίτηση εν μέρει ακυρώσεως της αποφάσεως 2001/418/ΕΚ της Επιτροπής, της 7ης Ιουνίου 2000, σχετικά με διαδικασία δυνάμει του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ (υπόθεση COMP/36.545/F3 — Αμινοξέα) (ΕΕ 2001, L 152, σ. 24), ή μειώσεως του επιβληθέντος στις προσφεύγουσες προστίμου,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Βηλαρά, Πρόεδρο, V. Tiili και P. Mengozzi, δικαστές,

γραμματέας: D. Christensen, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της προφορικής διαδικασίας της 24ης Απριλίου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

1 Οι προσφεύγουσες, Kyowa Hakko Kogyo Co. Ltd και η ευρωπαϊκή θυγατρική της Kyowa Hakko Europe GmbH (στο εξής, από κοινού: Kyowa), ασκούν δρα-

στηριότητες στον τομέα των φαρμακευτικών, διατροφικών, χημικών και γεωργικών προϊόντων. Η Kyowa επινόησε τη μέθοδο ζυμώσεως της λυσίνης το 1958.

2 Η λυσίνη είναι το κύριο αμινοξέο που χρησιμοποιείται στις ζωοτροφές για διατροφικούς σκοπούς. Η συνθετική λυσίνη χρησιμοποιείται ως πρόσθετο στα τρόφιμα που δεν περιέχουν επαρκώς φυσική λυσίνη, παραδείγματος χάρη τα σιτηρά, προκειμένου οι διατροφολόγοι να καταρτίζουν διαιτολόγια βάσει πρωτεϊνών καλύπτουσες τις διατροφικές ανάγκες των ζώων. Τα τρόφιμα στα οποία προστίθεται συνθετική λυσίνη μπορούν επίσης να υποκαταστήσουν τρόφιμα περιέχοντα επαρκή ποσότητα φυσικής λυσίνης, όπως η σόγια.

3 Το 1995, κατόπιν απόρρητης έρευνας που διεξήγαγε το Federal Bureau of Investigation, πραγματοποιήθηκαν επιτόπιες έρευνες στις Ηνωμένες Πολιτείες στις εγκαταστάσεις πολλών επιχειρήσεων που ασκούν δραστηριότητες στην αγορά της λυσίνης. Τον Αύγουστο και τον Οκτώβριο του 1996, η Archer Daniels Midland Co. (στο εξής: ADM Company), καθώς και οι εταιρίες Kyowa Hakko Kogyo, Sewon Corp. Ltd, Cheil Jedang Corp. (στο εξής: Cheil) και Ajinomoto Co. Inc. κατηγορήθηκαν από τις αμερικανικές αρχές ότι συνήψαν σύμπραξη που συνίστατο στον καθορισμό των τιμών της λυσίνης και στην κατανομή των ποσοτήτων πωλήσεων του προϊόντος αυτού μεταξύ Ιουνίου 1992 και Ιουνίου 1995. Κατόπιν συμφωνιών συναφθεισών με το αμερικανικό Υπουργείο Δικαιοσύνης, ο επιληφθείς του φακέλου δικαστής επέβαλε πρόστιμα στις επιχειρήσεις αυτές, ήτοι πρόστιμο 10 εκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ (USD) στην ADM Company και πρόστιμο 1,25 εκατομμυρίων USD στην Cheil. Το ύψος του επιβληθέντος στη Sewon Corp. ανερχόταν, σύμφωνα με την εταιρία αυτή, σε 328 000 USD. Εξάλλου, σε τρεις διευθυντές της ADM Company επιβλήθηκε ποινή φυλακίσεως και πρόστιμα για τον ρόλο τους στη σύμπραξη.

4 Τον Ιούλιο του 1996, η Ajinomoto, βάσει της ανακοινώσεως 96/C 207/04 της Επιτροπής, της 18ης Ιουλίου 1996, σχετικά με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων σε υποθέσεις που αφορούν συμπράξεις (ΕΕ C 207, σ. 4, στο εξής: ανακοίνωση για τη συνεργασία), πρότεινε στην Επιτροπή τη συνεργασία της για τη διαπίστωση της ύπαρξης καρτέλ στην αγορά της λυσίνης και των επιπτώσεών του στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ).

5 Στις 11 και 12 Ιουνίου 1997, η Επιτροπή προέβη σε ελέγχους κατ' εφαρμογή του άρθρου 14, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), στις ευρωπαϊκές εγκαταστάσεις της ADM Company και της Kyowa. Στη συνέχεια των ελέγχων αυτών, η Kyowa εξέφρασε την επιθυμία να συνεργαστεί με την Επιτροπή και της παρέσχε ορισμένα πληροφοριακά στοιχεία σχετικά, μεταξύ άλλων, με το ιστορικό των συσκέψεων και των λοιπών επαφών μεταξύ των παραγωγών λυσίνης.

6 Στις 28 Ιουλίου 1997, η Επιτροπή, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11 του κανονισμού 17, απηύθυνε στις ADM Company και ADM Ingredients, στη Sewon Corp. και την ευρωπαϊκή θυγατρική της Sewon Europe GmbH (στο εξής, από κοινού: Sewon), καθώς και στην Cheil, αίτημα πληροφόρησης σχετικά με τη συμπεριφορά τους στην αγορά των αμινοξέων και τις συσκέψεις της συμπράξεως, που αναφέρονταν στο αίτημα αυτό.

7 Στις 30 Οκτωβρίου 1998, η Επιτροπή, βάσει των πληροφοριών που της είχαν παρασχεθεί, απηύθυνε ανακοίνωση αιτιάσεων στην ADM Company και την ADM Ingredients (στο εξής, από κοινού: ADM) και σε άλλες ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις, δηλαδή την Ajinomoto και την ευρωπαϊκή θυγατρική της Eyrolysine SA (στο εξής, από κοινού: Ajinomoto), την Daesang Corp. (πρώην Sewon Corp.) και την ευρωπαϊκή θυγατρική της, Sewon Europe, και την Cheil, για παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 53, παράγραφος 1, της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ (στο εξής: Συμφωνία ΕΟΧ). Με την ανακοίνωση αιτιάσεων, η Επιτροπή προσήψε στις επιχειρήσεις αυτές ότι είχαν καθορίσει τις τιμές της λυσίνης στον ΕΟΧ, καθώς και ποσοστώσεις πωλήσεων για την αγορά αυτή, και ανταλλάξει πληροφορίες για τις ποσότητες των πωλήσεών τους, από τον Σεπτέμβριο του 1990 (Ajinomoto, Kyowa και Sewon), από τον Μάρτιο του 1991 (Cheil) και από τον Ιούνιο του 1992 (ADM) μέχρι τον Ιούνιο του 1995.

8 Κατόπιν της ακροάσεως των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων την 1η Μαρτίου 1999, η Επιτροπή, στις 17 Αυγούστου 1999, τους απηύθυνε συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων περί της διάρκειας της συμπράξεως.

9 Μετά το πέρας της διαδικασίας αυτής, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 2001/418/ΕΚ, της 7ης Ιουνίου 2000, σχετικά με διαδικασία δυνάμει του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ (υπόθεση COMP/36.545/F3 — Αμινοξέα) (ΕΕ 2001, L 152, σ. 24, στο εξής: Απόφαση), που κοινοποιήθηκε στις προσφεύγουσες με έγγραφο της 20ής Ιουνίου 2000.

10 Η Απόφαση περιλαμβάνει τις ακόλουθες διατάξεις:

«*Άρθρο 1*

Η [ADM Company] και η ευρωπαϊκή θυγατρική της [ADM Ingredients], η Ajinomoto Company Incorporated, και η ευρωπαϊκή θυγατρική της Eurolysine SA, η Kyowa Hakko Kogyo Company Limited και η ευρωπαϊκή θυγατρική της Kyowa Hakko Europe GmbH, η Daesang Corporation και η ευρωπαϊκή θυγατρική της Sewon Europe GmbH, καθώς και η [Cheil] παραβίασαν το άρθρο 81, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ και το άρθρο 53, παράγραφος 1, της Συμφωνίας ΕΟΧ, συμμετέχοντας σε συμφωνίες για τιμές, ποσότητες πωλήσεων και ανταλλαγές πληροφοριών σχετικά με τις ποσότητες πωλήσεων συνθετικής λυσίνης που καλύπτουν ολόκληρο τον ΕΟΧ.

Η διάρκεια της παράβασης ήταν η ακόλουθη:

α) στην περίπτωση της [ADM Company] και της [ADM Ingredients], από τις 23 Ιουνίου 1992 έως τις 27 Ιουνίου 1995·

β) στην περίπτωση της Ajinomoto Company Incorporated και της Eurolysine SA, από τον Ιούλιο 1990, τουλάχιστον, μέχρι τις 27 Ιουνίου 1995·

γ) στην περίπτωση της Kyowa Hakko Kogyo Company Limited και της Kyowa Hakko Europe GmbH, από τον Ιούλιο 1990, τουλάχιστον, μέχρι τις 27 Ιουνίου 1995·

δ) στην περίπτωση της Daesang Corporation και της Sewon Europe GmbH, από τον Ιούλιο 1990, τουλάχιστον, μέχρι τις 27 Ιουλίου 1995·

ε) στην περίπτωση της [Cheil], από τις 27 Αυγούστου 1992 μέχρι τις 27 Ιουνίου 1995.

Άρθρο 2

Τα ακόλουθα πρόστιμα επιβλήθηκαν στις επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1, σε σχέση με την παράβαση του εν λόγω άρθρου:

α) [ADM Company] και [ADM Ingredients] (από κοινού και στο ολόκληρο υπεύθυνες)	47 300 000 ευρώ
β) Ajinomoto Company, Incorporated και Eurolysine SA (από κοινού και στο ολόκληρο υπεύθυνες)	28 300 000 ευρώ

γ) Kyowa Hakko Kogyo Company Limited και Kyowa Hakko Europe GmbH (από κοινού και στο ολόκληρο υπεύθυνες) 13 200 000 ευρώ

δ) Daesang Corporation και Sewon Europe GmbH (από κοινού και στο ολόκληρο υπεύθυνες) 8 900 000 ευρώ

ε) [Cheil], 12 200 000 ευρώ

[...]»

11 Για τον υπολογισμό του ποσού των προστίμων, η Επιτροπή εφάρμοσε στην Απόφαση της τη μεθοδολογία που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές) και της ανακοινώσεως για τη συνεργασία.

12 Πρώτον, το βασικό ποσό του προστίμου, που καθορίζεται σε σχέση με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως, καθορίστηκε σε 21 εκατομμύρια ευρώ όσον αφορά την Kyowa. Όσον αφορά την Ajinomoto, την ADM, την Cheil και τη Sewon, το βασικό ποσό του προστίμου καθορίστηκε, αντιστοίχως, σε 42, σε 39, σε 19,5 και σε 21 εκατομμύρια ευρώ (αιτιολογική σκέψη 314 της Αποφάσεως).

13 Για τον καθορισμό του βασικού ποσού των προστίμων, που καθορίστηκε σε σχέση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως, η Επιτροπή, κατ' αρχάς, θεώρησε ότι οι ενεχόμενες επιχειρήσεις διέπραξαν πολύ σοβαρή παράβαση, λαμβανομένης υπόψη της φύσεώς

της, των συγκεκριμένων επιπτώσεών της στην αγορά της λυσίνης στον ΕΟΧ και του μεγέθους της οικείας γεωγραφικής αγοράς. Στη συνέχεια κρίνοντας, βάσει του συνολικού κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους της παράβασης, ότι υφίσταται σημαντική διαφορά στη διάσταση των επιχειρήσεων που προκάλεσαν την παράβαση, η Επιτροπή προέβη σε διαφορετική μεταχείριση. Συνεπώς, το βασικό ποσό των προστίμων καθορίστηκε σε 30 εκατομμύρια ευρώ για την ADM και την Ajinomoto και σε 15 εκατομμύρια ευρώ για την Kyowa, Cheil και Sewon (αιτιολογική σκέψη 305 της Αποφάσεως).

14 Για να ληφθεί υπόψη η διάρκεια της παραβάσεως που διέπραξε κάθε επιχείρηση και να καθοριστεί το βασικό ποσό του αντιστοίχου προστίμου τους, το ούτως καθορισθέν βασικό ποσό προσαυξήθηκε κατά 10 % ετησίως, ήτοι προσαύξηση 30 % για τις ADM και Cheil, και 40 % για τις Ajinomoto, Kyowa και Sewon (αιτιολογική σκέψη 313 της Αποφάσεως).

15 Δεύτερον, βάσει των επιβαρυντικών περιστάσεων, τα βασικά ποσά των προστίμων που επιβάλλονται στις ADM και Ajinomoto προσαυξήθηκαν κατά 50 % έκαστο, ήτοι 19,5 εκατομμύρια ευρώ για την ADM και 21 εκατομμύρια ευρώ για την Ajinomoto, για τον λόγο ότι οι επιχειρήσεις αυτές διαδραμάτισαν κυρίαρχο ρόλο στην παράβαση (αιτιολογική σκέψη 356 της Αποφάσεως).

16 Τρίτον, βάσει των ελαφρυντικών περιστάσεων, η Επιτροπή μείωσε κατά 20 % την εφαρμοσθείσα στο πρόστιμο της Sewon προσαύξηση λόγω της διάρκειας της παραβάσεως, επειδή η επιχείρηση αυτή είχε παθητικό ρόλο στη σύμπραξη από την αρχή του έτους 1995 (αιτιολογική σκέψη 365 της Αποφάσεως). Εξάλλου, η Επιτροπή μείωσε κατά 10 % τα βασικά ποσά των προστίμων για κάθε ενεχόμενη επιχείρηση, για τον λόγο ότι όλες οι επιχειρήσεις είχαν τερματίσει την παράβαση μόλις παρενέβη η δημόσια αρχή (αιτιολογική σκέψη 384 της Αποφάσεως).

17 Τέταρτον, η Επιτροπή προέβη σε «σημαντική μείωση» του ποσού των προστίμων, υπό την έννοια του τίτλου Δ της ανακοινώσεως για τη συνεργασία. Βάσει αυτού, η Επιτροπή παραχώρησε στην Ajinomoto και στη Sewon μείωση κατά 50 % του ποσού του προστίμου που τους είχε επιβληθεί λόγω μη συνεργασίας, στις Kyowa και Cheil μείωση κατά 30 % και, τέλος στην ADM, μείωση κατά 10 % (αιτιολογικές σκέψεις 431, 432 και 435 της Αποφάσεως).

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

18 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 23 Αυγούστου 2000, οι προσφεύγουσες άσκησαν την παρούσα προσφυγή.

19 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (τέταρτο τμήμα) αποφάσισε να κινήσει την προφορική διαδικασία και, βάσει των μέτρων διοργανώσεως της διαδικασίας, ζήτησε από την Επιτροπή να απαντήσει γραπτώς σε διάφορα ερωτήματα. Η καθής απάντησε στο αίτημα αυτό εντός της ταχθείσας προθεσμίας.

20 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις προφορικές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 24ης Απριλίου 2002.

21 Οι προσφεύγουσες ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει τη διάταξη της Αποφάσεως με την οποία τους επιβάλλεται πρόστιμο ή να μειωθεί το ποσό του προστίμου αυτού·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

22 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή ως αβάσιμη·

— να καταδικάσει, αλληλεγγύως, τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

Επί της ουσίας

23 Η προσφυγή διαρθρώνεται γύρω από τρεις κύριες αιτιάσεις. Πρώτον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι πραγματοποίησε τον υπολογισμό του ποσού του προστίμου βάσει των θεσπισθέντων με τις κατευθυντήριες γραμμές κριτηρίων. Δεύτερον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπό ότι δεν έλαβε υπόψη τον κρίσιμο για την υπόθεση κύκλο εργασιών, στο πλαίσιο της εκτιμήσεώς της της σοβαρότητας της παραβάσεως. Τρίτον, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη, στην Απόφαση, τα ήδη επιβληθέντα στις Ηνωμένες Πολιτείες πρόστιμα.

Επί της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών

Επιχειρήματα των διαδίκων

24 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι υπολόγισε το ποσό των προστίμων βάσει της θεσπισθείσας με τις κατευθυντήριες γραμμές μεθόδου, η δημοσίευση των οποίων, το 1998, έλαβε χώρα μετά τη συνεργασία τους με την Επιτροπή τον

Ιούνιο του 1997. Προς στήριξη της αιτιάσεως αυτής, οι προσφεύγουσες προβάλλουν δύο λόγους. Ο πρώτος αντλείται από την προσβολή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, ο δεύτερος αντλείται από την παραβίαση της αρχής της ασφαλείας δικαίου.

— Επί της προσβολής της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης

25 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή προσέβαλε την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης για τον λόγο ότι, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, η συμπεριφορά της Επιτροπής δημιούργησε στις προσφεύγουσες δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τη μέθοδο υπολογισμού του προστίμου που θα χρησιμοποιηθεί. Αντίθετως προς ό,τι ισχυρίζεται η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 328 της Αποφάσεως, η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη ως προς τον τρόπο υπολογισμού μπορεί να αναζητηθεί στις δηλώσεις και στη συμπεριφορά των θεσμικών οργάνων και όχι μόνο στην ανακοίνωση για τη συνεργασία.

26 Συναφώς, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι υπολόγιζαν ότι θα χρησιμοποιηθεί η παραδοσιακή μέθοδος υπολογισμού, βάσει του κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε η επίδικη επιχείρηση στην οικεία αγορά. Δεδομένου ότι ο πραγματοποιηθείς στον ΕΟΧ κύκλος εργασιών της Kyowa, το 1995, στην αγορά της λυσίνης ανερχόταν σε 16 εκατομμύρια ευρώ, το μέγιστο πρόστιμο θα ανερχόταν, σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, σε 1,6 εκατομμύρια ευρώ, χωρίς να υπολογιστούν οι μειώσεις λόγω ελαφρυντικών περιστάσεων και της συνεργασίας κατά τη διάρκεια της διαδικασίας.

27 Πράγματι, το προσωπικό της Επιτροπής, οι πράξεις και δηλώσεις του οποίου, σύμφωνα με τη νομολογία, εξομοιούνται με τη συμπεριφορά του κοινοτικού οργάνου (αποφάσεις του Δικαστήριου της 11ης Μαΐου 1983, 303/81 και 312/81, Klöckner-Werke κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1507, σκέψεις 28 επ., και του Πρωτοδικείου της 12ης Οκτωβρίου 1999, Τ-48/96, Acme κατά Συμβουλίου, Συλλογή 1999, σ. II-3089, σκέψη 48), τους παρέσχε, κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, ακριβείς διαβεβαιώσεις ότι θα χρησιμοποιούνταν αυτή η μέθοδος υπολογισμού του ποσού των προστίμων.

28 Όπως επιβεβαιώνει η Απόφαση (αιτιολογικές σκέψεις 319 έως 328), οι διαβεβαιώσεις αυτές προέκυπταν από ρητές δηλώσεις του προσωπικού της Επιτροπής που ήταν επιφορτισμένο με τον φάκελο της υποθέσεως, με τις οποίες επιβεβαιώθηκε ότι η συνήθης πρακτική της Επιτροπής συνίστατο στην εκτίμηση του ποσού του προστίμου βάσει του κύκλου εργασιών σχετικά με τις πωλήσεις του οικείου προϊόντος στον ΕΟΧ και δεν υπήρχε λόγος να ακολουθηθεί άλλη προσέγγιση. Συναφώς, οι προσφεύγουσες αναφέρονται στην από 7 Αυγούστου 1997 επιστολή τους, που συνοψίζει το περιεχόμενο των συσκέψεών τους της 31ης Ιουλίου και της 1ης Αυγούστου 1997 με την Επιτροπή, καθώς και στο από 25 Αυγούστου 1997 έγγραφο της Επιτροπής, που απαντούσε στην περίληψή τους. Με το έγγραφό της, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι δεν μπορούσε να δημιουργηθεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στις προσφεύγουσες βάσει των δηλώσεων του προσωπικού της Επιτροπής όσον αφορά τη μείωση του ποσού του προστίμου λόγω της συνεργασίας τους, αλλά, αντιθέτως, δεν εξέφρασε καμία επιφύλαξη ως προς τη μέθοδο υπολογισμού του προστίμου και ιδίως ως προς τον ισχυρισμό των προσφευγουσών ότι το πρόστιμο υπολογίζεται συνήθως βάσει του κύκλου εργασιών στον ΕΟΧ σχετικά με το προϊόν που αφορά η έρευνα. Συνεπώς, η Επιτροπή δέχθηκε ότι η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των προσφευγουσών μπορούσε να στηριχθεί στις συζητήσεις της 31ης Ιουλίου και της 1ης Αυγούστου 1997.

29 Το περιλαμβανόμενο στην Απόφαση επιχείρημα ότι το προσωπικό που ήταν επιφορτισμένο με τον φάκελο της υποθέσεως υπερέβη τις εξουσίες του και δεν μπορούσε, με τις απόψεις του, να δεσμεύσει την Επιτροπή ως προς το ποσό του προστίμου στερείται ερείσματος.

30 Εν προκειμένω, οι επικληθείσες δηλώσεις δεν αφορούσαν το ποσό, αλλά τη μέθοδο υπολογισμού του προστίμου. Εξάλλου, η θέση ότι το επιφορτισμένο με τον φάκελο της υποθέσεως προσωπικό δεν είναι αρμόδιο να παρέχει διαβεβαιώσεις στις επιχειρήσεις αντικρούεται από την ανακοίνωση για τη συνεργασία. Πράγματι, σύμφωνα με το σημείο Ε, παράγραφος 1, της ανακοινώσεως αυτής, κάθε επιχείρηση «που επιθυμεί να τύχει της ευνοϊκής μεταχείρισης που προβλέπεται στην [ανακοίνωση για τη συνεργασία] θα πρέπει να έρθει σε επαφή με τη Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής». Τέλος, υφίστανται άλλα παραδείγματα υποθέσεων στις οποίες το προσωπικό των υπηρεσιών της Γενικής Διευθύνσεως Ανταγωνισμού παρείχε συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις στις επιχειρήσεις ως προς την εκτίμηση που θα περιλαμβανόταν στην απόφασή τους. Συναφώς, οι προσφεύγουσες αναφέρουν ορισμένες υποθέσεις στις οποίες η Επιτροπή δέχθηκε να λάβει υπόψη την παρασχεθείσα από επιχειρήσεις συνεργασία προτού καν δημοσιευθεί η ανα-

κοίνωση για τη συνεργασία [βλ., παραδείγματος χάρη, απόφαση 94/601/ΕΚ της Επιτροπής, της 13ης Ιουλίου 1994, σχετικά με μια διαδικασία βάσει του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΚ (IV/C/33.833 — Χαρτόνι) (ΕΕ L 243, σ. 1)].

31 Ως συμπέρασμα, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι στηρίχθηκαν στις παρασχεθείσες διαβεβαιώσεις ως προς τη μέθοδο υπολογισμού του προστίμου για να λάβουν την απόφαση συνεργασίας με την Επιτροπή.

32 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι οι επιχειρηματίες δεν δικαιολογούνται να τρέφουν προσδοκίες στη διατήρηση της υφισταμένης καταστάσεως που μπορεί να μεταβληθεί από τα κοινοτικά όργανα. Τούτο συμβαίνει, συγκεκριμένα, στην πολιτική σε θέματα υπολογισμού των προστίμων. Εν προκειμένω, η θέσπιση των κατευθυντηρίων γραμμών είναι, εξάλλου, προγενέστερη της ανακοινώσεως των αιτιάσεων που απευθύνθηκε στις προσφεύγουσες.

33 Η Επιτροπή προσθέτει ότι το από 25 Αυγούστου 1997 έγγραφο δεν περιλαμβάνει καμία διαβεβαίωση σχετικά με την εφαρμογή μεθόδου υπολογισμού στηριζόμενης στον κύκλο εργασιών σχετικά με τις πωλήσεις λυσίνης στον ΕΟΧ.

— Επί της προσβολής της αρχής της ασφαλείας δικαίου

34 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η αρχή της ασφαλείας δικαίου καθώς και η συναφής αρχή του «estoppel» απαγορεύουν σε θεσμικό όργανο, το οποίο οδήγησε επιχείρηση να δράσει βάσει απατηλών δηλώσεων, να ακολουθήσει στη συνέχεια άλλη τακτική [βλ., μεταξύ άλλων, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Warner στις υποθέσεις 63/79 και 64/79, Boizard κατά Επιτροπής (απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Ιουλίου 1980, Συλλογή τόμος 1980/ΙΙΙ, σ. 189)].

35 Εν προκειμένω, εφόσον οι δηλώσεις της Επιτροπής, όσον αφορά την εφαρμογή στην περίπτωση της Kyowa της παραδοσιακής μεθόδου υπολογισμού των προστίμων, ήσαν απατηλές, η Επιτροπή δεν πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εφαρμόσει την καθορισθείσα με τις κατευθυντήριες γραμμές νέα μέθοδο. Πράγματι, λαμβανομένων υπόψη των προθεσμιών που διέπουν την εκπόνηση νέων ανακοινώσεων στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, το προσωπικό της Επιτροπής δεν μπορούσε, σύμφωνα με τις προσφεύγουσες, να αγνοεί, κατά τις συσκέψεις της 31ης Ιουλίου και της 1ης Αυγούστου 1997, ότι οι κατευθυντήριες γραμμές θα δημοσιεύονταν λίγο μεταγενέστερα, ήτοι στις 14 Ιανουαρίου 1998. Οι προσφεύγουσες προσθέτουν ότι, ενόψει της ανταλλαγείσας στις 7 και 25 Αυγούστου 1997 αλληλογραφίας, η Επιτροπή γνώριζε ότι στήριζαν τη συνεργασία τους επί των δηλώσεών της.

36 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή πρέπει να αυτοδεσμεύεται και το πρόστιμο των προσφευγουσών πρέπει να μειωθεί εφόσον υπολογίστηκε βάσει της μεθόδου υπολογισμού που υφίστατο πριν από τη δημοσίευση των κατευθυντηρίων γραμμών.

37 Η Επιτροπή αμφισβητεί ότι υπήρξε προσβολή της αρχής της ασφαλείας δικαίου, για τους ίδιους λόγους με αυτούς που εξέθεσε στο πλαίσιο του λόγου που αντλείται από την προσβολή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

38 Πρέπει να υπομνησθεί, πρώτον, ότι το δικαίωμα επικλήσεως της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης καλύπτει κάθε ιδιώτη που βρίσκεται σε μια κατάσταση από την οποία προκύπτει ότι το κοινοτικό όργανο του δημιούργησε βάσιμες προσδοκίες (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 11ης Μαρτίου 1987, 265/85, Van den Bergh en Jurgens και Van Dijk Food Products κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 1155, σκέψη 44, και της 26ης Ιουνίου 1990, C-152/88, Sofrimport κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-2477, σκέψη 26). Εξάλλου, ουδείς μπορεί να επικαλεστεί

παραβίαση της αρχής αυτής σε περίπτωση απουσίας σαφών διαβεβαιώσεων εκ μέρους του οργάνου (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Ιανουαρίου 2000, T-290/97, Mehibas Dordtselaan κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-15, σκέψη 59, και την παρατιθέμενη νομολογία).

39 Πρέπει να υπομνησθεί, δεύτερον, ότι, κατά πάγια νομολογία (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-350/88, Delacre κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-395, σκέψη 33, και της 23ης Νοεμβρίου 2000, C-1/98 P, British Steel κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10349, σκέψη 52), οι επιχειρηματίες δεν δικαιολογούνται να τρέφουν προσδοκίες στη διατήρηση της υφισταμένης καταστάσεως που μπορεί να μεταβληθεί στο πλαίσιο ασκήσεως της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτουν τα κοινοτικά όργανα.

40 Στον τομέα των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού, προκύπτει σαφώς από τη νομολογία (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψη 109) ότι η αποτελεσματική εφαρμογή τους προϋποθέτει ότι η Επιτροπή μπορεί οποτεδήποτε να προσαρμόζει το ύψος των προστίμων στις ανάγκες της πολιτικής του ανταγωνισμού. Συνεπώς, το γεγονός ότι η Επιτροπή εφάρμοσε, στο παρελθόν, πρόστιμα ενός ορισμένου ύψους για ορισμένες μορφές παραβάσεων δεν της στερεί τη δυνατότητα να αυξάνει το ύψος αυτό, εντός των ορίων που αναφέρει ο κανονισμός 17.

41 Εξάλλου, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να επισημαίνει, στην ανακοίνωση αιτιάσεων, τη δυνατότητα ενδεχόμενης μεταβολής της πολιτικής της όσον αφορά το γενικό ύψος των προστίμων, όταν η δυνατότητα αυτή εξαρτάται από γενικές εκτιμήσεις της πολιτικής ανταγωνισμού χωρίς άμεση σχέση με τις ιδιαίτερες περιστάσεις των επιδίκων υποθέσεων (προαναφερθείσα απόφαση Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 22).

42 Εφόσον η έκδοση των κατευθυντηρίων γραμμών, με τις οποίες η Επιτροπή θέσπισε νέα γενική μέθοδο για τον υπολογισμό του ποσού των προστίμων, είναι και προγενέστερη της κοινοποιήσεως των αιτιάσεων που απηύθυνε η Επιτροπή σε καθεμία

από τις επιχειρήσεις μέλη του καρτέλ και ανεξάρτητη των ιδιαιτέρων περιστάσεων της υποθέσεως, προκύπτει, κατά μείζονα λόγο, ότι οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να προσάπτουν στην Επιτροπή ότι τις εφάρμοσε για να καθορίσει το ποσό του προστίμου, εκτός αν αποδείξουν ότι η διοίκηση τους δημιούργησε αντιθέτως βάσιμες προσδοκίες.

43 Συναφώς, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται κατ' αρχάς ότι, αντίθετα προς ό,τι προβάλλει η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 328 της Αποφάσεως, η ασφάλεια δικαίου ως προς τον τρόπο υπολογισμού μπορεί να έχει ως σημείο αφετηρίας τις δηλώσεις και τη συμπεριφορά των θεσμικών οργάνων και «όχι μόνον την ανακοίνωση για τη συνεργασία». Καθόσον οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η εν λόγω ανακοίνωση αφήνει να εννοηθεί ότι η συνήθως εφαρμοστέα από την Επιτροπή μέθοδος υπολογισμού του ποσού των προστίμων, όταν αποφάσισαν να συνεργαστούν, θα εφαρμοζόταν ως προς αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι το επιχείρημα αυτό στερείται κάθε ερείσματος.

44 Επισημαίνεται βεβαίως ότι στο σημείο Ε, παράγραφος 3, της εν λόγω ανακοινώσεως, η Επιτροπή έχει «επίγνωση του γεγονότος ότι η παρούσα ανακοίνωση δημιουργεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να την ενημερώσουν για την ύπαρξη συμπράξεων».

45 Πάντως, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της ανακοινώσεως για τη συνεργασία, το οποίο, σύμφωνα με το σημείο Α, παράγραφος 3, είναι «να καθορίζονται οι όροι υπό τους οποίους οι επιχειρήσεις που συνεργάζονται με την Επιτροπή στα πλαίσια της έρευνας που διεξάγει για μια σύμπραξη, θα μπορούν να τύχουν απαλλαγής από τα πρόστιμα που θα έπρεπε να τους επιβληθούν διαφορετικά ή μειώσεως του ποσού της» οι «νόμιμες προσδοκίες» που δικαιούνταν να έχουν οι προσφεύγουσες μπορεί να αφορούν μόνον τις λεπτομέρειες εφαρμογής της μειώσεως που μπορεί να υπολογιστεί λόγω της συνεργασίας τους και όχι το ποσό του προστίμου «το οποίο [...] θα έπρεπε διαφορετικά να καταβάλουν» ή τη μέθοδο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τον καθορισμό του.

46 Στη συνέχεια, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι έλαβαν ακριβείς διαβεβαιώσεις εκ μέρους των υπηρεσιών της Επιτροπής βάσει των οποίων τους δημιουργήθηκε η πεποίθηση ότι θα εξακολουθήσει να ισχύει η μέθοδος υπολογισμού, η οποία προβάλλεται ότι εφαρμοζόταν πριν από τη δημοσίευση των κατευθυντηρίων γραμμών.

47 Συναφώς, οι προσφεύγουσες επικαλούνται το περιεχόμενο της από 7 Αυγούστου 1997 επιστολής (παράρτημα 4 της προσφυγής) που απηύθυναν στις επιφορτισμένες με τον φάκελο της υποθέσεως υπηρεσίες της Επιτροπής, για να συνοψίσουν όσα συζητήθηκαν κατά τις συσκέψεις μαζί τους με την προοπτική συνεργασίας καθώς και το περιεχόμενο της απαντήσεως που τους απηύθυναν στις 25 Αυγούστου 1997 οι υπηρεσίες αυτές (παράρτημα 5 της προσφυγής).

48 Η Kyowa, στο από 7 Αυγούστου 1997 έγγραφό της, το κύριο αντικείμενο του οποίου ήταν να λάβει εγγυήσεις ως προς την εφαρμογή της ανακοινώσεως για τη συνεργασία, παρατηρεί, παρεμπιπτόντως, ότι, «όσον αφορά το ποσό του δυνητικού προστίμου», οι υπηρεσίες αυτές την «επιβεβαίωσαν ότι η παραδοσιακή προσέγγιση της Επιτροπής είναι ο καθορισμός του ποσού του προστίμου βάσει του κύκλου εργασιών της επιχειρήσεως σχετικά με τις πωλήσεις του εν λόγω προϊόντος στην αγορά του ΕΟΧ κατά το τελευταίο διανυθέν έτος της παραβάσεως». Κάνοντας ρητή μνεία στην παρατήρηση αυτή, στο από 25 Αυγούστου 1997 έγγραφο της Επιτροπής αναφέρεται ότι «είναι προφανές ότι υπάρχουν πολλά διαφορετικά στοιχεία τα οποία καθορίζουν τη σημασία ενός ενδεχομένου προστίμου, όπως η διάρκεια και η σοβαρότητα της παραβάσεως και το όφελος που είχαν συναφώς τα μέρη».

49 Πλην του γεγονότος ότι δεν αναφέρθηκε καν στο έγγραφο της 7ης Αυγούστου 1997 η προβαλλομένη δήλωση υπαλλήλου της Επιτροπής ως προς τη διατήρηση της εφαρμοζόμενης μεθόδου υπολογισμού πριν από τη δημοσίευση των κατευθυντηρίων γραμμών, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από τα προβληθέντα από τις προσφεύγουσες στοιχεία δεν συνάγεται ότι, εν προκειμένω, παραβιάστηκε η αρχή της προστασίας της ασφαλείας δικαίου.

50 Αφενός, αν θεωρηθεί δεδομένο το γεγονός ότι οι υπάλληλοι της Επιτροπής μπόρεσαν να επιβεβαιώσουν, κατά τις συσκέψεις της 31ης Ιουλίου και 1ης Αυγούστου 1997, ότι η παραδοσιακή προσέγγιση της Επιτροπής σε θέματα υπολογισμού των

προστίμων στηρίζεται σε ορισμένο κύκλο εργασιών δεν συνεπάγεται, καθαυτή, καμία διαβεβαίωση ότι η μέθοδος αυτή θα εφαρμοστεί στο μέλλον. Κατά μείζονα λόγο, τούτο συμβαίνει, ενόψει της προαναφερθείσας νομολογίας, η οποία αποκλείει κάθε αυτόματη διατήρηση της πρακτικής λήψεως αποφάσεων στον τομέα αυτό.

51 Αφετέρου, η απάντηση της Επιτροπής δεν αναιρεί μεν βεβαίως ρητώς τη δήλωση της Kyowa που περιλαμβάνεται στο από 7 Αυγούστου 1997 έγγραφο, δεν την επιβεβαιώνει δε, αλλά τονίζει, κατ' ουσίαν, ότι το βασικό ποσό του προστίμου υπολογίζεται βάσει διαφόρων στοιχείων (σοβαρότητα, διάρκεια και αντληθέν όφελος). Η Kyowa πάντως δεν μπορεί δικαίως να επικαλείται δικαιολογημένη εμπιστοσύνη παρά μόνον αν η Επιτροπή της παρείχε κατ' αρχάς «διαβεβαιώσεις», έννοια που προϋποθέτει θετική πράξη εκ μέρους της διοικήσεως και όχι, όπως εν προκειμένω, απλή αποχή απορρέουσα από το γεγονός ότι δεν υπήρξε ρητή αντίρρηση (βλ., συναφώς, απόφαση του Πρωτοδικείου της 2ας Οκτωβρίου 2001, T-222/99, T-327/99 και T-329/99, Martinez κ.λπ. κατά Κοινοβουλίου, Συλλογή 2001, σ. II-3397, σκέψη 184, και, κατ' αναλογία, απόφαση του Πρωτοδικείου της 27ης Μαρτίου 1990, T-123/89, Chomel κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. II-131, σκέψη 27). Στη συνέχεια, ακόμη και αν υποτεθεί ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι οι υπηρεσίες της Επιτροπής παρείχαν διαβεβαιώσεις ως προς τη χρησιμοποιηθησόμενη μέθοδο υπολογισμού, πρέπει περαιτέρω οι διαβεβαιώσεις να ήταν «ακριβείς». Τούτο δεν συμβαίνει ακριβώς εν προκειμένω, εφόσον στην εν λόγω απάντηση τονίστηκε ότι ο υπολογισμός του ποσού του προστίμου στηρίζεται σε διάφορα στοιχεία, μεταξύ των οποίων δεν αναφέρθηκε εξάλλου ο κύκλος εργασιών της ενδιαφερομένης επιχειρήσεως.

52 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι προσφεύγουσες έκαναν μνεία μιας άλλης φράσεως του από 25 Αυγούστου 1997 εγγράφου της Επιτροπής για να στηρίξουν το συμπέρασμά τους, ήτοι της φράσεως που περιλαμβάνεται στην επίδικη αλληλογραφία και έχει ως εξής: «Φαίνεται ότι οι παρατηρήσεις αυτές, οι οποίες ουδόλως συνιστούν εκτίμηση του ορθού ή εσφαλμένου χαρακτήρα της περιλήψεώς σας της συζητήσεως, ενθαρρύνουν τους πελάτες σας να συνεργαστούν». Αρκεί η διαπίστωση ότι ούτε η φράση αυτή, λόγω του μάλλον αορίστου χαρακτήρα της, μπορεί να στηρίξει τον ισχυρισμό ότι υπήρχαν συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις προς την Kyowa.

53 Τέλος, όσον αφορά τον λόγο που αντλείται από την προσβολή της αρχής της ασφαλείας δικαίου και της συναφούς αρχής του «estoppel», επισημαίνεται ότι στη-

ρίζεται στην ύπαρξη «απατηλών δηλώσεων» της Επιτροπής ως προς την εφαρμογή στην περίπτωση της Kyowa της φερομένης ως παραδοσιακής μεθόδου υπολογισμού των προστίμων, την οποία δεν απέδειξαν οι προσφεύγουσες.

54 Ενόψει όλων αυτών των στοιχείων, οι λόγοι ακυρώσεως που αντλούνται από την προσβολή των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφαλείας δικαίου πρέπει να απορριφθούν.

Επί του κύκλου εργασιών που λήφθηκε υπόψη λόγω της σοβαρότητας της παραβάσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

55 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι, στο πλαίσιο εκτιμήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως, η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας για τον λόγο ότι στηρίχθηκε στον παγκόσμιο κύκλο εργασιών της Kyowa και όχι στον κύκλο εργασιών σχετικά με τις πωλήσεις της λυσίνης στον ΕΟΧ, ενώ ο τελευταίος αυτός κύκλος εργασιών αντιπροσωπεύει μόνον ένα μικρό μέρος του πρώτου.

56 Όσον αφορά την αξιολόγηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, οι προσφεύγουσες υπενθυμίζουν ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1 Α, πρώτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών, πρέπει «να ληφθεί υπόψη ο χαρακτήρας της ίδιας της παραβάσεως, ο πραγματικός της αντίκτυπος επί της αγοράς, εφόσον αυτός είναι δυνατό να εκτι-

μηθεί, καθώς και η έκταση της γεωγραφικής αγοράς αναφοράς». Εφόσον η Επιτροπή διαπίστωσε, στην αιτιολογική σκέψη 298 της Αποφάσεως, ότι η παράβαση είχε αντίκτυπο στην αγορά της λυσίνης στον ΕΟΧ, σ' αυτήν εναπόκειτο να καθορίσει το βασικό ποσό του προστίμου, σε σχέση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως, λαμβάνοντας υπόψη τον κύκλο εργασιών της επιχειρήσεως σχετικά με τις πωλήσεις λυσίνης στον ΕΟΧ και όχι τον παγκόσμιο κύκλο εργασιών της. Ενεργώντας έτσι, η Επιτροπή παρέλειψε να αναλύσει τον συγκεκριμένο αντίκτυπο της παραβάσεως και δεν έλαβε υπόψη της τη νομολογία (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Ιουλίου 1994, Τ-77/92, Parker Pen κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. II-549, σκέψεις 94 και 95).

57 Εν προκειμένω, αυτή η πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως είναι τοσούτω μάλλον επιζήμια για τις προσφεύγουσες εφόσον ο κύκλος εργασιών της Kyowa σχετικά με τις πωλήσεις λυσίνης στον ΕΟΧ ήταν μόνο 16 εκατομμύρια ευρώ. Το επιβληθέν πρόστιμο αντιπροσωπεύει συνεπώς το 82,5 % αυτού του κύκλου εργασιών.

58 Ο αντίκτυπος της παραβάσεως που διέπραξε η Kyowa είναι τοσούτω μάλλον περιορισμένος εφόσον, αντίθετα προς τις άλλες επιχειρήσεις, η Kyowa ήταν παρούσα στον ΕΟΧ μόνον ως διανομέας μέσω των εμπορικών αντιπροσώπων της και δεν παρήγαγε λυσίνη για κατανάλωση στον ΕΟΧ. Η νομολογία πάντως επιβάλλει, για τους σκοπούς υπολογισμού του προστίμου, να λαμβάνονται υπόψη οι περιστάσεις που χαρακτηρίζουν ατομικώς κάθε περίπτωση (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 41/69, Chemiefarma κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 397, και της 8ης Νοεμβρίου 1983, 96/82 έως 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 και 110/82, IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3369).

59 Τέλος, η Επιτροπή έπρεπε να λάβει υπόψη το αμβλυμένο αποτέλεσμα της παραβάσεως στην αγορά λυσίνης στον ΕΟΧ λαμβανομένων υπόψη των επιπτώσεων που συνεπάγεται η κοινή γεωργική πολιτική. Εφόσον η τιμή των σιτηρών παρέμεινε υψηλή καθόλη τη διάρκεια της παραβάσεως λόγω των επιδοτήσεων που χορηγήθηκαν βάσει της κοινής γεωργικής πολιτικής, η ζήτηση λυσίνης παρέμεινε πράγματι

χαμηλή, ώστε ο αντίκτυπος της παραβάσεως ήταν μικρός. Συνεπώς, η Επιτροπή, στηριζόμενη στον παγκόσμιο κύκλο εργασιών της Kyowa, δεν έλαβε υπόψη της αυτή την αιτία περιορισμού της επιπτώσεως της παραβάσεως στον ΕΟΧ.

60 Η Επιτροπή αντιτάσσει ότι η εκτίμησή της συνάδει προς τις κατευθυντήριες γραμμές και ότι το βασικό ποσό, που καθορίζεται σε σχέση με τη βαρύτητα της παραβάσεως, δεν είναι δυσανάλογο. Εξάλλου, δεν απαιτείται, κατά νόμον, η Επιτροπή να στηρίζεται στον κύκλο εργασιών στον ΕΟΧ για τον καθορισμό ενός προστίμου. Το άρθρο 15 του κανονισμού 17 αναφέρεται μόνο στον συνολικό κύκλο εργασιών και τούτο μόνον ως στοιχείο προσδιορισμού του ανωτάτου ορίου των προστίμων.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

61 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η Επιτροπή διαθέτει, στο πλαίσιο του κανονισμού 17, περιθώριο εκτιμήσεως για τον καθορισμό του ποσού των προστίμων προκειμένου να προσανατολίσει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων υπό την έννοια της τηρήσεως των κανόνων του ανταγωνισμού (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-150/89, Martinelli κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1165, σκέψη 59· της 11ης Δεκεμβρίου 1996, Τ-49/95, Van Megen Sports κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1799, σκέψη 53, και της 21ης Οκτωβρίου 1997, Τ-229/94, Deutsche Bahn κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-1689, σκέψη 127). Η αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων αυτών προϋποθέτει ότι η Επιτροπή μπορεί οποτεδήποτε να προσαρμόζει το ύψος των προστίμων στις ανάγκες της κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού, ενδεχομένως, αυξάνοντας το ύψος αυτό (βλ., συναφώς, προαναφερθείσα απόφαση Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 109).

62 Υπενθυμίζεται ότι, στην Απόφαση, η Επιτροπή καθόρισε το ποσό του επιβαλλομένου στις προσφεύγουσες προστίμου εφαρμόζοντας τη μέθοδο υπολογισμού που επέβαλε με τις κατευθυντήριες γραμμές. Κατά πάγια νομολογία, η Επιτροπή δεν

μπορεί να αποστεί από τους κανόνες με τους οποίους έχει αυτοδεσμευθεί (βλ. την απόφαση του Πρωτοδικείου της 17ης Δεκεμβρίου 1991, T-7/89, Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1711, σκέψη 53, επιβεβαιωθείσα κατόπιν αναιρέσεως με την απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Ιουλίου 1999, C-51/92 P, Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4235, και την παρατεθείσα νομολογία). Συγκεκριμένα, όταν η Επιτροπή εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές με σκοπό να διευκρινίσει, για την τήρηση της Συνθήκης, τα κριτήρια που σκοπεί να εφαρμόσει στο πλαίσιο ασκήσεως της εξουσίας της εκτιμήσεως, προκύπτει αυτοδέσμευση της εξουσίας αυτής καθόσον στην Επιτροπή εναπόκειται να συμμορφωθεί προς τους ενδεικτικούς κανόνες με τους οποίους αυτοδεσμεύθηκε (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1996, T-380/94, AIUFFASS και AKT κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-2169, σκέψη 57, και της 30ής Απριλίου 1998, T-214/95, Vlaams Gewest κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-717, σκέψη 89).

63 Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, η Επιτροπή λαμβάνει ως σημείο αφετηρίας, για τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, ένα ποσό που καθορίζεται ανάλογα με τη σοβαρότητα της παραβάσεως (στο εξής: γενικό βασικό ποσό). Η σοβαρότητα των παραβάσεων καθορίζεται σε σχέση με ποικίλα στοιχεία, ορισμένα από τα οποία πρέπει, στο εξής, να λαμβάνει υπόψη υποχρεωτικά η Επιτροπή.

64 Συναφώς, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ότι, πλην της ιδίας της φύσεως της παραβάσεως, των συγκεκριμένων επιπτώσεών της στην αγορά και της γεωγραφικής εκτάσεώς της, είναι αναγκαίο να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική οικονομική δυνατότητα των αυτουργών της παραβάσεως να ζημιώσουν σημαντικά άλλους επιχειρηματίες, ιδίως τους καταναλωτές, και το ύψος του προστίμου πρέπει να είναι τέτοιο ώστε να έχει την ενδεδειγμένη αποτρεπτική χρησιμότητα (σημείο 1 A, τέταρτο εδάφιο).

65 Περαιτέρω, μπορεί επίσης να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους μπορούν μάλιστα να αξιολογήσουν καλύτερα τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους και τις συναφώς απορρέουσες συνέπειες (σημείο 1 A, πέμπτο εδάφιο).

66 Σε περιπτώσεις όπου εμπλέκονται πολλές επιχειρήσεις, όπως τα καρτέλ, θα είναι ενδεχομένως σκόπιμο να γίνεται στάθμιση του γενικού βασικού ποσού προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ειδικό βάρος και, κατ' επέκταση, ο πραγματικός αντίκτυπος της παράνομης συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως στον ανταγωνισμό, ιδίως όταν υφίστανται σημαντικές διαφορές μεγέθους μεταξύ των επιχειρήσεων που διαπράττουν το αυτό είδος παραβάσεως, και να προσαρμοστεί αναλόγως το γενικό βασικό ποσό αναλόγως του συγκεκριμένου χαρακτήρα κάθε επιχειρήσεως (στο εξής: συγκεκριμένο βασικό ποσό) (σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο).

67 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι οι κατευθυντήριες γραμμές δεν προβλέπουν ότι το ποσό των προστίμων υπολογίζεται με βάση τον συνολικό κύκλο εργασιών ή τον κύκλο εργασιών που πραγματοποίησαν οι επιχειρήσεις στην οικεία αγορά. Πάντως, οι κατευθυντήριες γραμμές δεν εμποδίζουν περαιτέρω να ληφθούν υπόψη αυτοί οι κύκλοι εργασιών κατά την επιμέτρηση του ποσού του προστίμου, προκειμένου να τηρηθούν οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου και όταν το επιβάλλουν οι περιστάσεις. Συγκεκριμένα, ο κύκλος εργασιών μπορεί να συνυπολογιστεί όταν λαμβάνονται υπόψη τα διάφορα στοιχεία που απαριθμούνται στις σκέψεις 184 έως 186 ανωτέρω (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1705, σκέψεις 283 και 284).

68 Περαιτέρω, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, μεταξύ των στοιχείων εκτιμήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως μπορούν, κατά περίπτωση, να περιλαμβάνονται ο όγκος και η αξία των εμπορευμάτων που αποτελούν το αντικείμενο της παραβάσεως, το μέγεθος και η οικονομική ισχύς της επιχειρήσεως και, συνεπώς, η επιρροή που μπορεί η τελευταία να ασκήσει επί της αγοράς. Επομένως, είναι, αφενός, θεμιτό να λαμβάνεται υπόψη για την επιμέτρηση του προστίμου τόσο ο ολικός κύκλος εργασιών της επιχειρήσεως, που αποτελεί ένδειξη, έστω και κατά προσέγγιση και ατελή, περί του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος της, όσο και το μερίδιο του κύκλου εργασιών που προέρχεται από τα εμπορεύματα που αποτελούν το αντικείμενο της παραβάσεως και που, συνεπώς, μπορεί να παράσχει ένδειξη για την έκτασή της. Αφετέρου, έπεται ότι δεν πρέπει να αποδίδεται ούτε στον ένα ούτε στον άλλο από τους αριθμούς αυτούς δυσανάλογη σημασία σε σχέση προς τα λοιπά στοιχεία εκτιμήσεως ώστε η επιμέτρηση του ποσού καταλλήλου προστίμου δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα απλού υπολογισμού στηριζομένου στον ολικό κύκλο εργασιών (προαναφερθείσες αποφάσεις Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψεις 120 και 121· Parker Pen κατά Επιτροπής, σκέψη 94, και από-

φαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-327/94, SCA Holding κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1373, σκέψη 176).

69 Εν προκειμένω, από την Απόφαση προκύπτει ότι, για τον καθορισμό του βασικού ποσού του προστίμου, η Επιτροπή έλαβε κατ' αρχάς υπόψη την ίδια τη φύση της παραβάσεως, τις συγκεκριμένες επιπτώσεις της στην αγορά και τη γεωγραφική της έκταση. Στη συνέχεια, η Επιτροπή επισήμανε ότι, στο πλαίσιο της διαφορετικής μεταχειρίσεως που πρέπει να εφαρμόσει στις επιχειρήσεις, έχει σημασία να ληφθεί υπόψη η «πραγματική δυνατότητα των εμπλεκομένων επιχειρήσεων να προκαλέσουν σημαντική ζημία στην αγορά λυσίνης στον ΕΟΧ», το αποτρεπτικό περιεχόμενο του προστίμου και το αντίστοιχο μέγεθος των επιχειρήσεων αυτών (αιτιολογική σκέψη 304 της Αποφάσεως). Για τους σκοπούς εκτιμήσεως των στοιχείων αυτών, η Επιτροπή επέλεξε να στηριχθεί επί του συνολικού κύκλου εργασιών που πραγματοποίησε κάθε μία εμπλεκόμενη επιχείρηση, κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους της παραβάσεως, φρονώντας ότι ο κύκλος αυτός εργασιών τής επιτρέπει «να εκτιμήσει τα πραγματικά έσοδα και την πραγματική σημασία των ενεχομένων επιχειρήσεων στις επηρεαζόμενες αγορές λόγω της παράνομης συμπεριφοράς τους» (αιτιολογική σκέψη 304 της Αποφάσεως).

70 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν ακριβώς στην Επιτροπή ότι έλαβε υπόψη τον προαναφερθέντα κύκλο εργασιών αντί και στη θέση του κύκλου εργασιών που προέρχεται από τις πωλήσεις του επιδίκου προϊόντος στον ΕΟΧ.

71 Πρέπει να τονιστεί στο στάδιο αυτό, λαμβανομένης υπόψη κάποιας αμφιβολίας που προκύπτει από τον συνδυασμό της Αποφάσεως και των υπομνημάτων που κατέθεσε η καθής στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, ότι η Επιτροπή διευκρίνισε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση και απαντώντας σε ρητό ερώτημα του Πρωτοδικείου, ότι όχι μόνον έλαβε υπόψη τον «συνολικό» κύκλο εργασιών των ενεχομένων επιχειρήσεων, δηλαδή τον κύκλο εργασιών σχετικά με το σύνολο των δραστηριοτήτων τους, αλλά και τον παγκόσμιο κύκλο εργασιών στην αγορά της λυσίνης, τα δε δύο αυτά είδη κύκλων εργασιών απαριθμούνται σε πίνακα που έχει προστεθεί στην αιτιολογική σκέψη 304 της Αποφάσεως. Εξάλλου, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 318 της Αποφάσεως, «η Επιτροπή έλαβε κατάλληλα υπόψη, στα συμπεράσματά της σχετικά με τη σοβαρότητα της καταστάσεως, την οικονομική σημασία της ειδικής δραστηριότητας που συνδέεται με την παράβαση».

72 Πάντως, συνομολογείται ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη τον κύκλο εργασιών που πραγματοποίησαν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις στην επηρεαζόμενη από την παράβαση αγορά, δηλαδή την αγορά της λυσίνης στον ΕΟΧ.

73 Όσον αφορά την ανάλυση της «πραγματικής δυνατότητας των εμπλεκομένων επιχειρήσεων να προκαλέσουν σημαντική ζημία στην αγορά λυσίνης στον ΕΟΧ», που συνεπάγεται εκτίμηση της πραγματικής σημασίας των επιχειρήσεων αυτών στην επηρεαζόμενη αγορά, δηλαδή της επιδράσεώς τους στην αγορά αυτή, ο συνολικός κύκλος εργασιών αποδίδει απλώς ανακριβή άποψη των πραγμάτων. Πράγματι, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι μεγάλη επιχείρηση με πληθώρα διαφορετικών δραστηριοτήτων είναι παρούσα απλώς επικουρικώς σε συγκεκριμένη αγορά προϊόντων όπως η αγορά της λυσίνης. Ομοίως, δεν αποκλείεται ότι επιχείρηση με σημαντική θέση σε εξωκοινοτική γεωγραφική αγορά διαθέτει μόνο μικρή θέση στην κοινοτική αγορά ή στον ΕΟΧ. Στις περιπτώσεις αυτές, το γεγονός και μόνον ότι η εν λόγω επιχείρηση πραγματοποιεί σημαντικό συνολικό κύκλο εργασιών δεν σημαίνει οπωσδήποτε ότι ασκεί αποφασιστική επίδραση στην επηρεαζόμενη από την παράβαση αγορά. Για τον λόγο αυτό, το Δικαστήριο τόνισε, με την απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής (Συλλογή 1998, σ. I-8417, σκέψη 139), ότι, μολονότι τα μερίδια αγοράς που κατέχει μια επιχείρηση δεν μπορούν να έχουν καθοριστική σημασία προκειμένου να συναχθεί αν μια επιχείρηση ανήκει σε μια ισχυρή οικονομική οντότητα, είναι αντιθέτως κρίσιμα για τον προσδιορισμό της επιρροής που η επιχείρηση μπορεί να ασκήσει στην αγορά. Εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη ούτε τα μερίδια αγοράς από απόψεως όγκου των εμπλεκομένων στην επηρεαζόμενη αγορά επιχειρήσεων ούτε καν τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων στην επηρεαζόμενη αγορά (την αγορά της λυσίνης στον ΕΟΧ), πράγμα το οποίο θα επέτρεπε, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι δεν υφίστανται τρίτοι παραγωγοί, τον καθορισμό της σχετικής σημασίας κάθε επιχειρήσεως στην οικεία αγορά εμφανίζοντας εμμέσως τα μερίδιά τους αγοράς (βλ., συναφώς, απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Δεκεμβρίου 1985, 240/82 έως 242/82, 261/82, 262/82, 268/82 και 269/82, Sigarettenindustrie κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 3831, σκέψη 99).

74 Περαιτέρω, από την Απόφαση προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν ανέφερε ρητώς ότι έλαβε υπόψη το «συγκεκριμένο βάρος, και συνεπώς τις πραγματικές επιπτώσεις, της συνιστώσας παράβαση συμπεριφοράς κάθε επιχειρήσεως στον ανταγωνισμό»,

εκτίμηση την οποία πρέπει στο εξής να πραγματοποιεί δυνάμει των κατευθυντηρίων γραμμών όταν εκτιμά, όπως εν προκειμένω, ότι πρέπει να σταθμίσει το βασικό ποσό του προστίμου λόγω του γεγονότος ότι πρόκειται για παράβαση στην οποία εμπλέκονται πολλές επιχειρήσεις (είδος καρτέλ) μεταξύ των οποίων υφίστανται σημαντικές διαφορές ως προς το μέγεθος (βλ. σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών).

75 Συναφώς, η παραπομπή, στην Απόφαση (τελευταία πρόταση της αιτιολογικής σκέψεως 304), στην «πραγματική σημασία των επιχειρήσεων» δεν μπορεί να πληροί το προαναφερθέν κενό.

76 Πράγματι, η εκτίμηση του συγκεκριμένου βάρους, δηλαδή των πραγματικών επιπτώσεων, της διαπραχθείσας από κάθε επιχείρηση παραβάσεως, συνίσταται, στην πραγματικότητα, στον καθορισμό της εκτάσεως της παραβάσεως που διαπράχθηκε από κάθε μία από αυτές και όχι της σημασίας της εμπλεκόμενης επιχειρήσεως από απόψεως μεγέθους ή οικονομικής δύναμης. Όπως προκύπτει από πάγια νομολογία (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα απόφαση Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 121, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-347/94, Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1751, σκέψη 369), το μέρος του κύκλου εργασιών που προέρχεται από τα εμπορεύματα που συνιστούν το αντικείμενο της παραβάσεως μπορεί να παράσχει ένδειξη για την έκταση της παραβάσεως στην οικεία αγορά. Συγκεκριμένα, όπως τόνισε το Πρωτοδικείο, ο πραγματοποιηθείς κύκλος εργασιών επί των προϊόντων που υπήρξαν αντικείμενο της περιοριστικής πρακτικής συνιστά αντικειμενικό στοιχείο που παρέχει ένα ορθό μέτρο της νοσηρότητας της πρακτικής αυτής για την κανονική λειτουργία του ανταγωνισμού (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Μαρτίου 1999, T-151/94, British Steel κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-629, σκέψη 643).

77 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η Επιτροπή, στηριζόμενη στους παγκόσμιους κύκλους εργασιών των προσφευγουσών χωρίς να λάβει υπόψη τους κύκλους εργασιών επί της επηρεαζομένης από την παράβαση αγοράς, δηλαδή της αγοράς της λυσίνης στον ΕΟΧ, παρέβη το σημείο 1 Α, τέταρτο και έκτο εδάφιο, των κατευ-

θυντηρίων γραμμών και όχι, όπως ισχυρίζονται οι προσφεύγουσες, το σημείο 1 Α, πρώτο εδάφιο, του εν λόγω κειμένου που αφορά την εξέταση του πραγματικού αντικτύπου της παραβάσεως στην οικεία αγορά. Πράγματι, τα αποτελέσματα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη συναφώς είναι εκείνα που απορρέουν από την όλη παράβαση στην οποία συμμετείχαν οι επιχειρήσεις (απόφαση του Δικαστηρίου της 8ης Ιουλίου 1999, C-49/92 P, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, Συλλογή 1999, σ. I-4125, σκέψεις 150 έως 152), οπότε δεν ασκεί συναφώς επιρροή η εξέταση της ατομικής συμπεριφοράς ή των χαρακτηριστικών στοιχείων κάθε επιχειρήσεως.

78 Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να εξετάσει αν το γεγονός ότι δεν ελήφθη υπόψη ο κύκλος εργασιών επί της επηρεαζομένης αγοράς και η συνεπαγόμενη παραβίαση των κατευθυντηρίων γραμμών οδήγησαν, εν προκειμένω, σε προσβολή εκ μέρους της Επιτροπής της αρχής της αναλογικότητας κατά τον καθορισμό του ποσού του προστίμου. Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η εκτίμηση του δυσανάλογου χαρακτήρα του επιβληθέντος προστίμου σε σχέση με τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της παραβάσεως, κριτήρια που ορίζει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, εμπίπτει στον έλεγχο πλήρους δικαιοδοσίας που ανατίθεται στο Πρωτοδικείο δυνάμει του άρθρου 17 του ίδιου κανονισμού.

79 Στην παρούσα υπόθεση, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται, κατ' ουσίαν, ότι το τελικό ποσό του προστίμου, καθορισθέν σε 15 εκατομμύρια ευρώ, είναι δυσανάλογο καθόσον είναι σχεδόν παρεμφερές με τον κύκλο εργασιών τους στην αγορά της λυσίνης στον ΕΟΧ κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους της παραβάσεως, ήτοι 16 εκατομμύρια ευρώ.

80 Πρώτον, επισημαίνεται ότι το γεγονός ότι το συγκεκριμένο βασικό ποσό του προστίμου αντιστοιχεί σχεδόν στον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε στην οικεία αγορά δεν είναι, καθαυτό, αποφασιστικής σημασίας. Πράγματι, αυτό το ποσό των 15 εκατομμυρίων ευρώ αποτελεί μόνον ένα ενδιάμεσο ποσό το οποίο, στο πλαίσιο εφαρμογής της καθοριζομένης με τις κατευθυντήριες γραμμές μεθόδου, αποτελεί στη συνέχεια το αντικείμενο προσαρμογών σε σχέση με τη διάρκεια της παραβάσεως και τις επιβαρυντικές ή ελαφρυντικές περιστάσεις που διαπιστώθηκαν.

81 Δεύτερον, η ίδια η φύση της παραβάσεως, οι συγκεκριμένες επιπτώσεις της, η γεωγραφική έκταση της επηρεαζόμενης αγοράς, το αναγκαστικό αποτρεπτικό περιεχόμενο του προστίμου και το μέγεθος των επιδίκων επιχειρήσεων είναι στοιχεία, που εν προκειμένω ελήφθησαν υπόψη από την Επιτροπή, τα οποία μπορούν να δικαιολογήσουν αυτό το ενδιάμεσο ποσό. Η καθής ορθώς δέχθηκε τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής», στο μέτρο που οι προσφεύγουσες μετείχαν σε οριζόντια σύμπραξη η οποία είχε ως αποτέλεσμα τον καθορισμό στόχων τιμών, ποσοστώσεων πωλήσεως και τη θέσπιση συστήματος ανταλλαγών πληροφοριών επί των ποσοτήτων πωλήσεων και είχε συγκεκριμένες επιπτώσεις στην αγορά της λυσίνης στον ΕΟΧ λόγω τεχνητής αυξήσεως των τιμών και περιορισμού των εν λόγω ποσοτήτων. Όσον αφορά το μέγεθος των επιχειρήσεων και το αποτρεπτικό περιεχόμενο των προστίμων, τονίζεται ότι ορθώς η Επιτροπή επέλεξε να στηριχθεί στον συνολικό κύκλο εργασιών των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τη νομολογία, ο συνολικός κύκλος εργασιών είναι, πράγματι, αυτός που αποτελεί ένδειξη του μεγέθους της επιχειρήσεως (βλ., συναφώς, προαναφερθείσα απόφαση Musique diffusion français κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 121) καθώς και της οικονομικής ισχύος της, η οποία είναι αποφασιστικής σημασίας για να εκτιμηθεί το αποτρεπτικό περιεχόμενο προστίμου ως προς αυτήν.

82 Τρίτον, τονίζεται ότι το ποσό των 15 εκατομμυρίων ευρώ που έγινε δεκτό σε βάρος των προσφευγουσών είναι αισθητά κατώτερο του ελαχίστου ορίου των 20 εκατομμυρίων ευρώ, που προβλέπεται υπό συνήθεις συνθήκες στις κατευθυντήριες γραμμές γι' αυτό το είδος πολύ σοβαρής παραβάσεως (βλ. σημείο 1 Α, δεύτερο εδάφιο, τρίτη περίπτωση).

83 Προς στήριξη των αξιώσεών τους, οι προσφεύγουσες επικαλούνται επίσης ρητώς την προαναφερθείσα απόφαση Parker Pen κατά Επιτροπής, με την οποία το Πρωτοδικείο έκανε δεκτό τον λόγο που αντλείται από την προσβολή της αρχής της αναλογικότητας λόγω του ότι η Επιτροπή δεν είχε λάβει υπόψη της το γεγονός ότι ο κύκλος εργασιών που πραγματοποιήθηκε με τα προϊόντα που αποτέλεσαν το αντικείμενο της παραβάσεως ήταν σχετικά μικρός σε σχέση με τον κύκλο εργασιών του συνόλου των πωλήσεων της εμπλεκόμενης επιχειρήσεως, πράγμα το οποίο δικαιολόγησε μείωση του ποσού του προστίμου (σκέψεις 94 και 95). Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ακριβώς ότι οι πωλήσεις λυσίνης στον ΕΟΧ αντιπροσωπεύουν μόνο μικρό μέρος του παγκοσμίου κύκλου τους εργασιών.

84 Παρατηρείται κατ' αρχάς ότι η υιοθετηθείσα από το Πρωτοδικείο λύση στην προαναφερθείσα απόφαση Parker Pen κατά Επιτροπής αφορά τον καθορισμό του τελικού ποσού του προστίμου και όχι, όπως εν προκειμένω, του βασικού ποσού του προστίμου ενόψει της σοβαρότητας της παραβάσεως.

85 Στη συνέχεια, αν υποτεθεί ότι η προαναφερθείσα νομολογία μπορεί να μεταφερθεί στην παρούσα υπόθεση, υπενθυμίζεται ότι το Πρωτοδικείο είναι αρμόδιο να εκτιμά, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, τον πρόσφορο χαρακτήρα των προστίμων. Η εκτίμηση αυτή ενδέχεται να δικαιολογεί την προσκόμιση και συνεκτίμηση προσθέτων πληροφοριακών στοιχείων (βλ., συναφώς, απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-297/98 P, SCA Holding κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10101, σκέψεις 53 έως 55), όπως, εν προκειμένω, ο κύκλος εργασιών που πραγματοποίησαν οι προσφεύγουσες στην αγορά της λυσίνης στον ΕΟΧ, ο οποίος δεν λήφθηκε υπόψη στην Απόφαση.

86 Συναφώς, πρέπει να τονιστεί ότι από τη σύγκριση των διαφόρων κύκλων εργασιών των προσφευγουσών για το έτος 1995 προκύπτουν δύο πληροφοριακά στοιχεία. Αφενός, είναι αληθές ότι ο κύκλος εργασιών που προέρχεται από τις πωλήσεις της λυσίνης στον ΕΟΧ (16 εκατομμύρια ευρώ) μπορεί να θεωρηθεί μικρός σε σχέση με τον συνολικό κύκλο εργασιών (2,8 εκατομμύρια ευρώ). Αφετέρου, προκύπτει, αντιθέτως, ότι ο κύκλος εργασιών που αντιστοιχεί στις πωλήσεις της λυσίνης στον ΕΟΧ αντιπροσωπεύει σχετικά σημαντικό μέρος του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήθηκε στην παγκόσμια αγορά της λυσίνης (73 εκατομμύρια ευρώ), εν προκειμένω πλέον του 22 %.

87 Στο μέτρο που οι πωλήσεις λυσίνης στον ΕΟΧ δεν αντιπροσωπεύουν ένα μικρό ποσοστό αλλά ένα σημαντικό μέρος του τελευταίου αυτού κύκλου εργασιών, δεν μπορεί, εν προκειμένω, να υποστηριχθεί εγκύρως προσβολή της αρχής της αναλογικότητας· τούτο δε τοσούτω μάλλον που το βασικό ποσό του προστίμου δεν καθορίστηκε μόνο βάσει απλού υπολογισμού επί του συνολικού κύκλου εργασιών, αλλά και επί του τομεακού κύκλου εργασιών και άλλων κρισίμων για την υπόθεση στοιχείων που αφορούν την ίδια τη φύση της παραβάσεως, τις συγκεκριμένες επιπτώσεις της παραβάσεως στην αγορά, την έκταση της επηρεαζομένης αγοράς, το αναγκαστικό αποτρεπτικό περιεχόμενο της κυρώσεως, το μέγεθος και τη δύναμη των επιχειρήσεων.

88 Το συμπέρασμα αυτό δεν αναιρείται από την απλή προβολή των συνεπειών της κοινής γεωργικής τιμής στις τιμές των σιτηρών στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια της περιόδου διαπράξεως της παραβάσεως και τον προβαλλόμενο περιορισμένο χαρακτήρα του αντικτύπου της παραβάσεως στον ΕΟΧ ούτε από το γεγονός ότι η λυσίνη που διένειμε η Kyowa στην ευρωπαϊκή αγορά παρήχθη εκτός του εδάφους αυτού, κοινή κατάσταση σε όλους τους επίδικους παραγωγούς πλην της Eurolysine (αιτιολογική σκέψη 35 της Αποφάσεως).

89 Ενόψει των προαναφερθεισών σκέψεων, το Πρωτοδικείο φρονεί, στο πλαίσιο της εξουσίας πλήρους δικαιοδοσίας του, ότι το βασικό ποσό του προστίμου που καθορίστηκε σε σχέση με τη σοβαρότητα της διαπραχθείσας από την Kyowa παραβάσεως είναι κατάλληλο και ότι η παραβίαση εκ μέρους της Επιτροπής των κατευθυντηρίων γραμμών δεν συνεπέφερε, εν προκειμένω, προσβολή της αρχής της αναλογικότητας· συνεπώς, πρέπει, να απορριφθεί η προβληθείσα συναφώς από τις προσφεύγουσες αιτίαση.

Επί των συνεπειών του ήδη επιβληθέντος στις Ηνωμένες Πολιτείες προστίμου

Επιχειρήματα των διαδίκων

90 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της απαγορεύσεως της σωρεύσεως των κυρώσεων, που θεσπίζεται με τη νομολογία (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Φεβρουαρίου 1969, 14/68, Wilhelm κ.λπ., Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1, σκέψη 11, και της 14ης Δεκεμβρίου 1972, 7/72, Boehringer κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 313, σκέψεις 3 έως 5· απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, T-149/89, Sotralentz κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1127, σκέψη 29), για τον λόγο ότι, στο πλαίσιο υπολογισμού του βασικού ποσού του προστίμου, παρέλειψε να λάβει υπόψη το πρόστιμο που είχε ήδη υποβληθεί στην Kyowa από τις αμερικανικές αρχές.

91 Σύμφωνα με τις προσφεύγουσες, η αρχή της ισότητας, η οποία επιβάλλει να λαμβάνονται υπόψη τα πρόστιμα που έχουν ήδη επιβληθεί για τον ίδιο λόγο σε μια επιχείρηση, πρέπει να τηρείται, ακόμη και αν, λόγω του διαφορετικού γεωγραφικού εντοπισμού των αποτελεσμάτων τους, η συμπεριφορά στο έδαφος του ΕΟΧ συνιστά διαφορετική παράβαση από αυτή για την οποία επιβλήθηκαν κυρώσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες.

92 Εν προκειμένω, επειδή στην Kyowa επιβλήθηκαν κυρώσεις για τις επιπτώσεις που είχε στις Ηνωμένες Πολιτείες η συμμετοχή της στην παγκόσμια σύμπραξη για τη λυσίνη, δηλαδή για το ίδιο γεγονός με αυτό που της προσήψε η Επιτροπή, από τον ληφθέντα υπόψη κύκλο εργασιών, η Επιτροπή έπρεπε να συναγάγει τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες (34 εκατομμύρια USD, ήτοι 24 εκατομμύρια ευρώ, μεταξύ Οκτωβρίου 1994 και Σεπτεμβρίου 1995).

93 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η επικληθείσα από τις προσφεύγουσες νομολογία δεν αφορά τις αποφάσεις των αρχών τρίτων χωρών αλλά τις αποφάσεις των εθνικών αρχών ανταγωνισμού στα κράτη μέλη της Κοινότητας. Εφόσον οι τελευταίες αυτές αρχές μπορούν να εφαρμόζουν το εθνικό τους δίκαιο ανταγωνισμού σε πρακτικές που μπορούν επίσης να υπόκεινται στο κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού, είναι λογικό για την Επιτροπή να λαμβάνει υπόψη τα ήδη επιβληθέντα από τις εθνικές αρχές πρόστιμα.

94 Το επιχείρημα των προσφευγουσών ότι πρέπει να συναχθεί το μέρος του κύκλου εργασιών της Kyowa που πραγματοποιήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες στερείται κάθε ερείσματος. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, ο παγκόσμιος κύκλος εργασιών των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων δεν συνιστά τη βάση υπολογισμού των προστίμων αλλά χρησιμεύει μόνο για να διαφοροποιεί τις επιχειρήσεις σε σχέση με το μέγεθός τους.

95 Τέλος, είναι παράδοξο μια επιχείρηση που μετείχε σε παγκόσμια σύμπραξη να αναμένει ευμενέστερη μεταχείριση απ' ό,τι επιχείρηση που μετείχε σε σύμπραξη στην

Ευρώπη. Η Επιτροπή πρέπει αντιθέτως να ασκεί την εξουσία της επιβολής προστίμων λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες εξαλείψεως και αποτροπής.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

96 Από τη νομολογία προκύπτει ότι η αρχή non bis in idem, η οποία διατυπώνεται και στο άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως περί της Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει το Δικαστήριο, αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, την τήρηση της οποίας εξασφαλίζει ο κοινοτικός δικαστής (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 5ης Μαΐου 1966, 18/65 και 35/65, Gutmann κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 261, και της 14ης Δεκεμβρίου 1972, Boehringer κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 3· απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψη 96, επιβεβαιωθείσα επί του σημείου αυτού με την απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψη 59).

97 Στον τομέα του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, η αρχή αυτή απαγορεύει μια επιχείρηση να καταδικαστεί ή να διωχθεί εκ νέου για συμπεριφορά αντίθετη προς τον ανταγωνισμό για την οποία της είχε ήδη επιβληθεί κύρωση ή για την οποία είχε κριθεί ως μη έχουσα ευθύνη με προγενέστερη απόφαση της Επιτροπής η οποία δεν είναι πλέον δεκτική προσφυγής.

98 Εξάλλου, η νομολογία δέχεται τη δυνατότητα σωρεύσεως των κυρώσεων, μιας κοινοτικής και άλλης εθνικής, λόγω της υπάρξεως δύο παραλλήλων διαδικασιών, που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς, των οποίων το επιτρεπτό προκύπτει από το ιδιάζον σύστημα κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών μελών στον τομέα των συμπράξεων. Ωστόσο, η γενική απαίτηση επιεικείας συνεπάγεται ότι, καθορίζοντας το ύψος του προστίμου, η Επιτροπή υποχρεούται να

λάβει υπόψη τις κυρώσεις οι οποίες έχουν επιβληθεί στην ίδια επιχείρηση για το ίδιο πραγματικό περιστατικό, όταν πρόκειται για κυρώσεις επιβαλλόμενες για παραβάσεις του δικαίου των συμπράξεων ενός κράτους μέλους και, κατά συνέπεια, διαπραχθείσες στο κοινοτικό έδαφος (βλ. αποφάσεις Walt Wilhelm κ.λπ., προαναφερθείσα, σκέψη 11, και της 14ης Δεκεμβρίου 1972, Boehringer κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 3· αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-141/89, Tréfileurope κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-791, σκέψη 191, και Sotralentz κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψη 29).

99 Καθόσον οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι, επιβάλλοντάς τους πρόστιμο για τη συμμετοχή σε σύμπραξη για την οποία είχαν ήδη επιβληθεί κυρώσεις από τις αμερικανικές αρχές, η Επιτροπή προσέβαλε την αρχή non bis in idem σύμφωνα με την οποία δεν μπορεί να επιβληθεί δεύτερη κύρωση στο ίδιο πρόσωπο για την ίδια παράβαση, πρέπει να θεωρηθεί ότι η επιχειρηματολογία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή από το Πρωτοδικείο.

100 Συναφώς, αρκεί να υπομνησθεί ότι ο κοινοτικός δικαστής δέχθηκε ότι μια επιχείρηση μπορεί νομοτύπως να αποτελεί το αντικείμενο δύο παραλλήλων διαδικασιών για την ίδια παράβαση και συνεπώς επιβολής διπλής κυρώσεως, η μία από την αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους και η άλλη από κοινοτική αρχή. Αυτή η δυνατότητα σωρεύσεως των κυρώσεων δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι εν λόγω διαδικασίες εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς (βλ. προαναφερθείσες αποφάσεις Wilhelm κ.λπ., σκέψη 11, Tréfileurope κατά Επιτροπής, σκέψη 191, και Sotralentz κατά Επιτροπής, σκέψη 29).

101 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αρχή non bis in idem δεν μπορεί, κατά μείζονα λόγο, να τύχει εφαρμογής στην προκειμένη περίπτωση, εφόσον οι κινηθείσες διαδικασίες και οι επιβληθείσες από την Επιτροπή κυρώσεις, αφενός, και από τις αμερικανικές αρχές, αφετέρου, δεν εξυπηρετούν, προδήλως, τους ίδιους σκοπούς. Αν στην πρώτη περίπτωση, πρόκειται για τη διασφάλιση μη νοθευμένου ανταγωνισμού στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ή στον ΕΟΧ, η επιδιωκόμενη προστασία αφορά, στη δεύτερη περίπτωση, την αμερικανική ή καναδική αγορά.

102 Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από το περιεχόμενο της απαγορεύσεως της σωρεύσεως των κυρώσεων, όπως διατυπώνεται στο άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου αριθ. 7 της ΕΣΔΑ και εφαρμόζεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Από τη διατύπωση του εν λόγω άρθρου προκύπτει ότι η αρχή αυτή έχει μόνον ως αποτέλεσμα ότι κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικαστεί ποινικά από δικαστήριο κράτους για παράβαση για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάστηκε στο ίδιο αυτό κράτος. Αντιθέτως, η αρχή non bis in idem δεν απαγορεύει ένα πρόσωπο να ενάγεται ή να καταδικάζεται ποινικώς πέραν της μιας φοράς για το ίδιο γεγονός σε δύο διαφορετικά κράτη, ή περισσότερα (βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση Krombach κατά Γαλλίας της 29ης Φεβρουαρίου 2000, που δεν έχει δημοσιευθεί).

103 Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι δεν υφίσταται, επί του παρόντος, αρχή του δημοσίου διεθνούς δικαίου απαγορεύουσα σε αρχές ή δικαστήρια διαφορετικών κρατών να διώκουν ή καταδικάζουν ποινικώς ένα πρόσωπο για τα ίδια γεγονότα. Συνεπώς, τέτοια απαγόρευση μπορεί να προκύψει σήμερα μόνον από πολύ στενή διεθνή συνεργασία καταλήγουσα στην έκδοση κοινών κανόνων όπως αυτοί που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση εφαρμογής της συμφωνίας του Σένγκεν της 14ης Ιουνίου 1985 μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών της Οικονομικής Ένωσης Μπενελούξ, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα (ΕΕ 2000, L 239, σ. 19), που υπογράφηκε στις 19 Ιουνίου 1990 στο Σένγκεν (Λουξεμβούργο). Συναφώς, οι προσφεύγουσες δεν στηρίχθηκαν στην ύπαρξη συμβατικού κειμένου δεσμεύοντος την Κοινότητα και τρίτα κράτη όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και προβλέποντος τέτοια απαγόρευση.

104 Παρατηρείται βέβαια ότι το άρθρο 50 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που θεσπίστηκε στις 7 Δεκεμβρίου 2000 στη Νίκαια (ΕΕ 2000, C 364, σ. 1), προβλέπει ότι κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο. Επιβάλλεται πάντως η διαπίστωση ότι, ανεξαρτήτως του ζητήματος αν το προαναφερθέν κείμενο έχει ή δεν έχει δεσμευτική νομική ισχύ, το κείμενο αυτό σκοπεί να εφαρμόζεται μόνο στο έδαφος της Ενώσεως και περιορίζει ρητώς το περιεχόμενο του καθοριζομένου στο άρθρο 50 δικαιώματος στις περιπτώσεις που η επίδικη αθωωτική ή καταδικαστική απόφαση εκδόθηκε εντός του εδάφους αυτού.

105 Επομένως, στο μέτρο που οι προσφεύγουσες προβάλλουν προσβολή της αρχής non bis in idem για τον λόγο ότι η επίδικη σύμπραξη αποτέλεσε επίσης το αντικείμενο επιβολής κυρώσεων εκτός του κοινοτικού εδάφους, η αιτίαση αυτή πρέπει να απορριφθεί.

106 Καθόσον οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή, αρνούμενη να συνυπολογίσει στο καθορισθέν με την απόφαση πρόστιμο το ποσό του προστίμου που είχε ήδη επιβληθεί στην Kyowa Hakko Kogyo στις Ηνωμένες Πολιτείες, δεν έλαβε υπόψη τη συναφή νομολογία και τη θεσπιζόμενη «αρχή της ισότητας», πρέπει να θεωρηθεί ότι ούτε η επιχειρηματολογία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή από το Πρωτοδικείο.

107 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, με την προαναφερθείσα απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1972, Boehringer κατά Επιτροπής, το Δικαστήριο επισήμανε (σκέψη 3):

«[...] όσον αφορά το ζήτημα αν η Επιτροπή υποχρεούται επίσης να συνυπολογίσει κύρωση που επιβλήθηκε από τις αρχές τρίτου κράτους, δεν χρειάζεται να λυθεί, παρά μόνον αν τα πραγματικά περιστατικά που έγιναν δεκτά από την Επιτροπή στην προκειμένη περίπτωση κατά των προσφευγουσών, αφενός, και από τις αμερικανικές αρχές, αφετέρου, είναι τα ίδια».

108 Συναφώς, οι προσφεύγουσες διευκρινίζουν ότι οι αμερικανικές αρχές τούς επέβαλαν κυρώσεις για την επίπτωση που είχε στις Ηνωμένες Πολιτείες η συμμετοχή τους στην παγκόσμια σύμπραξη για τη λυσίνη, δηλαδή «για το ίδιο γεγονός με αυτό που τους προσάπτει η Επιτροπή». Η κατάσταση αυτή συνεπάγεται την υποχρέωση της Επι-

τροπής να λάβει υπόψη, εν προκειμένω, το πρόστιμο που επέβαλαν οι αμερικανικές αρχές στην Kyowa Hakko Kogyo, τούτο δε συνάγοντας από τον ληφθέντα υπόψη κύκλο εργασιών τον κύκλο εργασιών που πραγματοποιήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες.

109 Πρώτον, επιβάλλεται η παρατήρηση ότι, από τη διατύπωση της σκέψεως 3 της προαναφερθείσας αποφάσεως Boehringer κατά Επιτροπής, προκύπτει προφανώς ότι το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε ως προς το αν η Επιτροπή υποχρεούται να συνυπολογίσει πρόστιμο που έχει επιβληθεί από τις αρχές τρίτου κράτους στην υποθετική περίπτωση που τα πραγματικά περιστατικά, που έγιναν δεκτά από το κοινοτικό αυτό όργανο και από τις εν λόγω αρχές κατά της επιχειρήσεως, είναι τα ίδια. Από την εν λόγω σκέψη προκύπτει ότι το Δικαστήριο έκρινε ότι η ταύτιση των επικρινομένων πραγματικών περιστατικών από την Επιτροπή και τις αρχές τρίτου κράτους αποτελεί προϋπόθεση για το προαναφερθέν ερώτημα.

110 Δεύτερον, πρέπει να τονιστεί ότι λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση που προκύπτει, αφενός, από τη στενή αλληλεξάρτηση των εθνικών αγορών των κρατών μελών και της κοινής αγοράς και, αφετέρου, του ιδιαιτέρου συστήματος κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ Κοινότητας και κρατών μελών σε θέματα συμπράξεων επί του ιδίου εδάφους, του εδάφους της κοινής αγοράς, το Δικαστήριο, έχοντας δεχθεί τη δυνατότητα διπλής διώξεως, λαμβανομένης υπόψη της συνακόλουθης ενδεχομένως επιβολής διπλής κυρώσεως, έκρινε αναγκαίο να λαμβάνεται υπόψη η πρώτη κατα-δικαστική απόφαση σύμφωνα με την απαίτηση επιείκειας (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Wilhelm κ.λπ., σκέψη 11, και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mayras στην προαναφερθείσα απόφαση Boehringer κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 319).

111 Η κατάσταση αυτή όμως δεν συντρέχει προδήλως στην παρούσα υπόθεση και, συνεπώς, εφόσον δεν προβάλλεται ρητή συμβατική διάταξη προβλέπουσα την υποχρέωση της Επιτροπής, κατά τον καθορισμό του ποσού του προστίμου, να λαμβάνει υπόψη τις κυρώσεις που έχουν ήδη επιβληθεί στην ίδια επιχείρηση για το ίδιο γεγονός από αρχές ή δικαστήρια τρίτου κράτους, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι προσφεύγουσες δεν μπορούν νομοτύπως να προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παραβίασε, εν προκειμένω, αυτή την προβαλλομένη υποχρέωση.

112 Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και αν υποτεθεί ότι μπορεί να συναχθεί, a contrario, από την προαναφερθείσα απόφαση Boehringer κατά Επιτροπής, ότι η Επιτροπή υποχρεούται να συνυπολογίζει κύρωση που επιβλήθηκε από τις αρχές τρίτου κράτους στην υποθετική περίπτωση όπου τα πραγματικά περιστατικά που έγιναν δεκτά κατά της επίδικης επιχειρήσεως από το θεσμικό αυτό όργανο και από τις εν λόγω αρχές είναι τα ίδια, η απόδειξη της ταυτότητας αυτής, που εναπόκειται στις προσφεύγουσες (προαναφερθείσα απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1972, Boehringer κατά Επιτροπής, σκέψη 5), δεν προσκομίστηκε εν προκειμένω.

113 Πράγματι, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι προσφεύγουσες δεν προέβαλαν κανένα επιχείρημα δυνάμενο να στηρίξει την άποψή τους, ούτε καν μάλιστα προσκόμισαν κανένα έγγραφο, συγκεκριμένα την απόφαση που εκδόθηκε κατά της Kyowa στις Ηνωμένες Πολιτείες.

114 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση των προσφευγουσών που αντλείται από τη μη τήρηση εκ μέρους της Επιτροπής, της προβαλλομένης υποχρεώσεως της Επιτροπής να λαμβάνει υπόψη την κύρωση που επιβλήθηκε προγενέστερα από τις αρχές τρίτου κράτους.

115 Επομένως, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

116 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες ηττήθηκαν, πρέπει να καταδικασθούν στα δικά τους δικαστικά έξοδα καθώς και, αλληλεγγύως, στα έξοδα της Επιτροπής, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα της τελευταίας.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (τέταρτο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει την Kyowa Hakko Kogyo Co. Ltd και την Kyowa Hakko Europe GmbH στα δικά τους δικαστικά έξοδα καθώς και, αλληλεγγύως, στα έξοδα της Επιτροπής.

Βηλαράς Tiili Mengozzi

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 9 Ιουλίου 2003.

Ο Γραμματέας

H. Jung

Ο Πρόεδρος

Μ. Βηλαράς

Πίνακας περιεχομένων

Ιστορικό της διαφοράς ..... II - 2559
Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων ..... II - 2566
Επί της ουσίας ..... II - 2567
Επί της εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών ..... II - 2567
Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 2567
— Επί της προσβολής της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ..... II - 2568
— Επί της προσβολής της αρχής της ασφαλείας δικαίου ..... II - 2570
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 2571
Επί του κύκλου εργασιών που λήφθηκε υπόψη λόγω της σοβαρότητας της παραβάσεως ..... II - 2576
Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 2576
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 2578
Επί των συνεπειών του ήδη επιβληθέντος στις Ηνωμένες Πολιτείες προστίμου ..... II - 2587
Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 2587
Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 2589
Επί των δικαστικών εξόδων ..... II - 2594